

РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

THE ROLE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN THE PATRIOTIC UPBRINGING OF OLDER TEENAGERS

Зараз наша країна знаходиться в умовах війни, тому в українському суспільстві можна помітити утворення складних та суперечливих змін, що здатні негативно впливати загалом на всю освітню систему, зокрема і на виховний процес студентства у закладах вищої освіти.

Сучасне суспільство наразі як ніколи вимагає формування активної, всебічно розвинутої та патріотично сфокусованої особистості. В освітніх закладах провідний щабель займає виховна складова освіти, а саме – питання національно-патріотичного виховання.

Теперішні політичні та соціально-економічні трансформації українського соціуму, що безумовно супроводжуються пониженою якістю рівня життя населення, пропагандою жорстокості, соціально-майновим розшаруванням, бездуховністю, насильницьким проявами, значно вплинули на формування моральних норм та цінностей старших підлітків. Молодь виявилася абсолютно неготовою до сприйняття усіх перетворень, що торкнулись усіх сфер життєдіяльності. Саме через це пріоритетним напрямом гуманітарної політики в Україні і основною складовою загально-національної безпеки повинен стати патріотичний аспект виховання молоді, котрий позитивно вплине на усвідомлення підлітками власної ідентифікації, сформує почуття гордості за історію та досягнення свого народу, прояснить необхідність збереження культурної унікальності своєї країни, а також потребу перманентного захисту інтересів народу. Провідним напрямом патріотичного виховання є процес формування у підлітків любові до власної держави, розуміння своїх конституційних та громадянських обов'язків.

Ключового значення у вихованні патріотичних настроїв набуває зокрема фізична підготовка молоді. Принагідно зазначити, що фізичне виховання та спорт суттєво впливають на усі сфери життєдіяльності людини (на професійну складову, суспільне становище, етичні цінності, формування тенденцій моди та способу життя суспільства). Важливо, що розкриття виховного потенціалу фізичного виховання та спорту може бути реалізоване повною мірою завдяки усвідомленню особистістю такого поняття як патріотизм. Адже цей термін охоплює психоемоційне ставлення до Батьківщини, своєї нації, духовних та матеріальних надбань країни.

Глобально важливим складником соціальної політики держави є процес розвитку фізичної культури та спорту, бо таким чином можливо втілити в життя гуманістичні ідеали, цінності та норми, активізувати людський фактор, визначити поведінку підлітків, сприяти вирішенню оздоровчих, виховних та соціально-економічних завдань. Впродовж фізичного вдосконалення можна спостерігати розвиток особистісних якос-

тей, формування моральних та психологічних основ особистості.

Ключові слова: спорт, фізичне виховання, підлітки, патріотизм, викладач, важливість.

Now our country is at war, so we can see complex and contradictory changes in Ukrainian society that can negatively affect the entire educational system, including the educational component of students in higher education institutions.

Today's society requires the formation of an active, comprehensively developed and patriotically focused personality as never before. In educational institutions, the educational component of education, namely, the issue of national and patriotic education, is at the forefront.

The current political and socio-economic transformations of Ukrainian society, which are undoubtedly accompanied by a decline in the quality of life, propaganda of cruelty, social and property stratification, spirituality, and violent manifestations, have significantly affected the formation of moral norms and values of older adolescents. Young people were completely unprepared to accept all the transformations that affected all spheres of life. That is why the patriotic aspect of youth education should become a priority area of humanitarian policy in Ukraine and a key component of national security, which will positively influence adolescents' awareness of their own identity, foster a sense of pride in the history and achievements of their nation, clarify the need to preserve the cultural uniqueness of their country, and the need to permanently protect the interests of the people. A key area of patriotic education is the process of developing in adolescents a love for their own country and an understanding of their constitutional and civic responsibilities.

In particular, physical training of young people is of key importance in fostering patriotic sentiments. It is worth noting that physical education and sports have a significant impact on all spheres of human life (professional component, social status, ethical values, formation of fashion trends and lifestyle). It is important that the educational potential of physical education and sport can be fully realised through the individual's awareness of the concept of patriotism. This term encompasses the psycho-emotional attitude towards the Motherland, one's nation, spiritual and material assets of the country.

The process of developing physical culture and sports is a globally important component of the state's social policy, as it makes it possible to implement humanistic ideals, values and norms, activate the human factor, determine the behaviour of adolescents, and contribute to solving health, educational and socio-economic problems. In the course of physical improvement, one can observe the development of personal qualities, the formation of moral and psychological foundations of the individual.

Key words: sport, physical education, adolescents, patriotism, teacher, importance.

УДК 796.011.1:172.15-053.6(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.2.2>

Тітова Г.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри спортивних ігор і менеджменту фізичної культури Навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту та реабілітації Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Бобошко В.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри спортивних ігор і менеджменту фізичної культури Навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту та реабілітації Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Романенко С.С.,

докт. екон. наук,
доцент кафедри спортивних ігор і менеджменту фізичної культури Навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту та реабілітації Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

Різне зниження важливості патріотичного виховання, що є наслідком багаторічного використання у ЗВО засобів та методів патріотичного виховання, що є невідповідними віковим та психоемоційним особливостям підлітків.

Повна відсутність в освітніх закладах дієвої національної системи щодо патріотичного виховання.

Значне відставання розробок теоретичних основ патріотичного виховання старших підлітків від сучасних вимог; поява негативних тенденцій щодо зниження значущості й актуальності патріотичної роботи в школах.

Неготовність системи стимулювання та підготовки молоді до патріотичного виховання.

Знецінення індивідуального підходу до підлітків впродовж роботи над патріотичним вихованням, що передбачає насамперед поетапне залучення кожного до рутинного суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти питання патріотичного виховання відображені в роботах Киричок В., Баки М., Завалевського Ю., Журби К., Захаренка О., Ігнатенка П., Бега І., Кобзаря Б., Макаренка А., Руденка Ю., Сухомлинського В., Фарфоровського В., Третьякова В., Шашла Т., Чорної К. та інших.

У даних працях наголошується на важливості патріотизму як однієї із основних рис зрілого громадянина, та його проявів через любов до свого народу, Батьківщини, сприяння розвитку України як демократичної, суверенної та правової держави тощо.

Впродовж останніх років проведено ряд досліджень, що присвячені окремим методам вирішення зазначених проблем засобами фізичного виховання та спорту. Це, зокрема, дослідження туристично-краєзнавчої сфери (Троценко Т., Вербицький В., та інші), вивчення військово-патріотичних спортивних заходів (Тимченко В., Коломоєць Г.), відвідування місць бойової слави нашого народу (Зубалій М.) тощо.

Принагідно також зазначити внесок досліджень Гуменюка В., Гонського В., Докукіної О., Ігнатенка П., Зубалія М., Петронговського Р., Руденка Ю., Мельниченка А. та інших, що свідчать про необхідність виховування підлітків національно свідомими громадянами, здатними забезпечити власній державі гідне місце у сучасному світі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відсутність чітко-сформованої програми патріотичного виховання у ЗВО на заняттях з фізичного виховання та під час спортивних активностей.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Обґрунтування важливості підбору та

наведення переліку ефективних форм та методів патріотичного виховання у освітніх закладах для старших підлітків впродовж занять з фізичного виховання та спорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Майбутні фахівці будь-якої сфери, які ставатимуть творцями новітньої парадигми, питання національно-патріотичного виховання є основоположною ланкою професійного становлення. Основною метою такого виховання є саме сприяння укоріненню у старших підлітків почуття патріотизму, становлення особистості із високими духовними та моральними цінностями, толерантністю, а також забезпечення відповідних умов для культурного, інтелектуального, фізичного розвитку, повномірної реалізації наукового, технічного та творчого потенціалу підростаючого покоління [3. С. 102–107].

Концептуальні основи процесу організації національно-патріотичного виховання засновується на засадах сучасної гуманістичної парадигми та опирається на передові ідеї педагогічних думок.

Одним із найважливіших шляхів реалізації концептуальних основ процесу національно-патріотичного виховання підлітків у закладах освіти вважають використання засобів фізичної культури та спорту під час навчання [5, с. 21].

Важливо розуміти, що Закон України «Про фізичну культуру і спорт» безумовно декларує, що саме дисципліна «Фізичне виховання» є головним напрямом запровадження фізкультурно-оздоровчої діяльності та становить значну частину виховання загального, що спрямоване на розвиток розумових, фізичних та морально-вольових здібностей, а також майбутніх професійних умінь підлітків. Зважаючи на невід'ємність фізкультурно-оздоровчої діяльності у навчальній сфері освітніх закладів як частини фізичного виховання, доречним буде глибоке вивчення та постійне напрацювання організаційно-методичних засад даного виховання в освітніх закладах, зокрема у фізкультурно-масовій роботі [1. С. 237–239].

Фізична активність забезпечується шляхом опанування особистістю здобутих знань у сфері фізичного удосконалення людини, ціленаправленої зміни фізіологічних складових її природи та посереднього впливу на суспільні складові. Саме через це фізичну активність потрібно розглядати як суттєвий елемент, який у поєднанні з супутніми факторами утворює фізичну культуру підлітка і, у цьому розумінні, виступає найважливішою складовою суспільного виховання та самовиховання індивіда, а отже, займає основне місце серед компонентів патріотичного виховання [4. С. 123–126].

Поняття фізичної культури транслюють як комплексний інтегрований предмет, який здатний не лише задовольняти природні потреби у русі, але й безпосередньо допомагати старшим підліткам

усвідомлено обирати здоровий спосіб життя. Правильно підібрані та дозовані заняття рузовою активністю здатні стимулювати розвиток низки особистісних якостей: рішучості, наполегливості, самодисципліни. Регулярні тренування, змагальні заняття виховують у підлітка цілеспрямованість, витривалість, упевненість. Впродовж фізичного виховання, зокрема використання його своєрідних засобів, методів та форм, комплексного розв'язання розумових, моральних, естетичних завдань, національно-патріотичного виховання, можна спостерігати формування особистості із фізкультурно-спортивними традиціями народу [4. С. 123–126].

Повноцінне функціонування патріотичної системи виховання методами фізичної культури та спорту неможливе без його законодавчого забезпечення. Міністерство освіти і науки України було подано для обговорення проєкт «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді», основною метою якого є формування у свідомості підлітка національно-патріотичних настроїв, а саме: віри у майбутнє країни, самоідентифікації зі своєю нацією, бажання працювати на користь народу; розуміння культурних та національних цінностей; знання історії, символіки, обрядів, звичаїв країни загалом та її регіонального різноманіття. При організації роботи із патріотичного виховання, необхідно враховувати, що у нашій державі історично склався доволі широкий спектр політично-та культурно-регіональних відмінностей, які проявляються зокрема на заняттях із фізичного виховання та спорту [2. С. 65–70].

Фізична підготовка розглядається як процес спеціалізованого фізичного виховання, направлений на підготування підлітків до майбутньої праці та діяльності на користь суспільства. Під поняттям фізичного вдосконалення прийнято розуміти процес максимального оптимізування рівня фізіологічного та психоемоційного здоров'я людини та всебічного розвитку її фізичних здібностей, що відповідає поставленим вимогам професійної діяльності у певних умовах підприємства, військової

справи тощо, і забезпечує довготривалу високу працездатність. Реальні запити та умовами життя суспільства визначають конкретні напрями і показники фізичного вдосконалення, що змінюються одночасно із розвитком суспільства [1. С. 237–239].

Заняття підлітками фізичною культурою направлені на зміцнення та підвищення їхнього рівня здоров'я, усесторонній розвиток фізичних здібностей, а також використання цих умінь у процесі суспільної практики та повсякденного життя [5. 21 с.].

Висновки. Важливо розуміти, що сучасна система фізичного виховання спроможна сформулювати у старших підлітків не тільки повагу гуманістичних загальнолюдських цінностей, але і забезпечити національно-патріотичне виховання свідомої, громадсько-налаштованої людини, творчої особистості, яка здатна до самостійного прийняття рішень та їх реалізації під час життєдіяльності як методу збереження національної ідентичності українського соціуму та іміджевого підвищення країни у світовому просторі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Годзь В.О. Роль фізичної культури і спорту у патріотичному вихованні молоді. С. 237–239. Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4364/1/Godz.pdf>
2. Завальнюк О. Фізична культура і спорт в структурі патріотичного виховання особистості. *Вища освіта України*. №1. 2015. С. 65–70.
3. Ливацький В.О. Фізичне виховання учнів як складова національно-патріотичного виховання. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка* № 7 (296). 2015 С. 102–107.
4. Оніщук Л.М. Особливості національно-патріотичного виховання студентської молоді засобами фізичної культури і спорту. *Фізична культура в університетській освіті: світова практика та сучасні тренди*: мат. міжнар. наук.-практ. конф. 13 квітня 2023 року. Дніпро. С. 123–126.
5. Тимчик М.В. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи: автореф. дис. на здобуття наук. ст. к.п.н. : 13.00.07. Київ. 2011. 21 с.